Doina PAPP

MIHAIL SEBASTIAN: „Amorul meu pentru Franța"

Înrudirea lui Mihail Sebastian cu spiritul francez e de notorietate,mai ales că lecturile şi pasiunile sale față de această zonă mărturisite în *Jurnal* (de unde vine şi citatul din titlu) i-au influențat profund propria operă.Publicarea în volum,în anul Centenarului „Sebastian", a unei ample suite de articole despre literatura şi teatrul francez argumentează odată în plus, filiația şi pune o temelie nobilă,ilustră întregii creații a scriitorului. In plus avem de învățat din stilul elegant de intelectual rafinat al publicistului Sebastian care scria la gazete cu o rigoare adesea superioară celei practicate în beletristică.Putem detecta astfel contribuții serioase la nivel teoretic în virtutea unui modernism temperat cu rădăcini în marea literatură franceză potrivit căruia îşi alegea subiectele şi autorii.A scris despre Gide,Alain Fournier,Gourmont,Paul Morand,despre futurism, dar şi despre Anatol France,Stendhal, Jules Renard, André Maurois şi bineînțeles Proust. Într-o primă secțiune a volumului Mihail Sebastian, ***Itinerar spiritual francez***, realizat cu contribuția Corneliei Ştefănescu – eminent cercetător în domeniul istoriei literaturii – au fost incluse articole selectate cronologic din publicistica anilor 1927–1940 (*Cuvântul,Rampa, Universul literar şi artistic,L'independance Roumaine*), dar şi altele, localizate doar prin indicarea asezării de origine(Brăila, Baldovineşti,Sinaia, Predeal)Privite acum în ansamblu aceste texte ne pun la dispoziție imaginea unei întreagi dinamici a legăturilor româno-franceze pe linia tipăriturilor, extrem de importantă pentru definirea orizontului filo-francez al culturii române. Sebastian însuşi trăgea unele concluzii scriind în 1939 în articolul „Comentar la o statistică": *„Noi [România,* n.n*] suntem al doilea stat cumpărător de carte franceză de pe întreg globul. Singură Belgia ne întrece... noi aducem din Franța de două ori mai multe cărți decât Statele Unite şi de trei ori mai multe decât Marea Britanie. Imaginați-vă că cetim cam de cinci ori mai mult decât Iugoslavia, Bulgaria, Grecia, Turcia, toate patru la un loc... Dintr-o țară care reprezintă cea mai activă cumpărătoare a produselor sale literare, Franța ar trebui să încerce a-şi apropia – măcar din eleganță comercială dacă nu din real inters intelectual – cel puțin două-trei cărți pe an."*

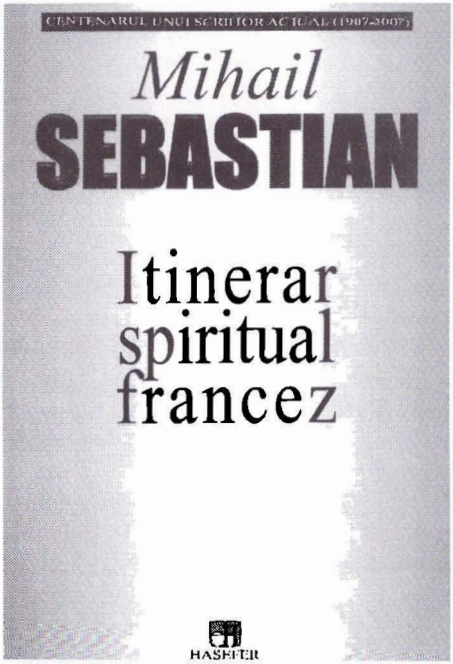

Cam o pătrime din culegerea alcătuită acum de Constantin Virgil Bănescu e ocupată în carte de reproducerea editiei princeps a eseului *Corespondența lui Marcel Proust*, apărut la Fundațiile regale în 1938. Se ştie că

Sebastian a fost unul dintre cititorii constanți ai lui Marcel Proust, că l-a cunoscut dincolo de paginile tipărite printr-o comunicare afină, prin simpatia arătată aceluiaşi tip uman pe care acesta îl cultivă în romanul *În căutarea timpului pierdut*. Cunoscătorii operei proustiene pot găsi în eseul lui Sebastian comentarii aplicate pe marginea „strategiei literare"a relației dintre personaje; iar cei mai puțin erudiți se pot delecta citind capitole precum „Mama lui Marcel Proust în opera şi corespondența sa", unde sunt citate emoționante fragmente care atestă legătura puternică dintre cei doi.(„*Quelquefois ma mere passait sa main sur mon front en me disant: – Alors,les petits garçons ne racontent plus a leur maman les chagrins qu'ils ont*?")

Deşi nu foarte numeroase,articolele despre teatru aduc prin ineditul lor şi aria de preocupare elemente noi privind teatrul epocii şi cel francez în special al cărui cunoscător era.Pe de altă parte, modul în care îşi scria comentariile Mihail Sebastian indică o anumită coerență a gândirii estetice,aşa încât putem discerne şi aici sentințe teoretice de mare preț.Iată, de pildă, comentând un spectacol văzut la un teatru parizian cu o piesă de Henry Bernstein,el extinde observațiile asupra teatrului în general, notând: „*Un spectacol de teatru nu este pur şi simplu un text jucat pe scenă. Este o ambianță.La această ambianță participă publicul şi actorii,scena şi sala,tăcerea ce precede ridicarea cortinei şi rumoarea ce însoțeşte căderea ei.Sunt o sumă de elemente mărunte care toate la un loc determină o atmosferă specială,de căldură sau de răceală,de expansiune sau de rezervă,de uşurință sau de severitate. Această atmosferă este specfică unui teatru şi face parte din tradiția lui....Un teatru este o familie de inteligență şi de simțire.El exprimă sentimente,gânduri sau prejudecăți pentru o anumită categorie de spectatori,care formează nu numai o serie de clienți fideli,dar în acelaşi timp o societate deschisă,un adevărat club moral. Teatrul este sediul acestei societăți,care reprezintă un fond comun de preferință,de atitudini şi de idei.In nici un caz un adevărat teatru nu poate fi o casă cu uşile şi cu ferestrele vraişte,prin care trece oricine vrea*".

Despre teatrul francez contemporan (anii '38–'40) Mihail Sebastian scrie polemic. Incitat de un articol al unui critic francez, de la care preia concluzia unei proaste selecții româneşti în materie de dramaturgie (ignorarea unui Anouilh, de pildă, în favoarea necunoscutului Birabeau),el amendează opiniile critice de o severitate incisivă la adresa lui Claudel. Din perspectiva lirismului cu o soartă destul de nefericită în teatru,după opinia sa (indreptățită de altfel), criticul român îl apără pe autorul francez, scriind: „*Sunt în opera lui Claudel simboluri greoaie,amare viziuni neguroase,imagini confuze – şi teatrul cu lumina lui brutală,nu poate decât să sublinieze,prin contrast,aceste obscurități.Totuşi, este o operă ce poate fi legată de izvoarele cele mai nobile ale teatrului,o operă ce descinde ca spirit din misterele franceze cărora li se adaugă o mare sensibilitate lirică,o putere recreatoare de expresie,ce redă fertilitate şi sevă vechilor simboluri şi vechilor cuvinte.Dramele lui Claudel nu sunt încadrabile în teatrul contemporan,iar operele singuratice trăiesc greu mai ales în teatru,care înainte de a fi un gen literar,este un cadru,un mediu, o societate.*"

Jean Giraudoux este un alt nume drag lui Mihail Sebastian mai ales prin prisma saltului făcut de la epic la dramatic, de la statutul de autor dificil,prea subtil şi deci puțin compatibil cu regulile de construcție precisă ale teatrului, la noua şi magistrala sa repoziționare în lumea artistică (e analizată trecerea de la romanul *Siegfried et le Limousin* la piesa *Siegfried*). Comparând genurile Sebastian face din nou observații teoretice generale de mare însemnătate,acum despre diferențele dintre

un roman şi o piesă de teatru, dar şi despre „teatrul adevărat", sintagmă controversată în opinia sa prin simplul fapt că *„teatrul e înainte de orice spectacol,adică miraj,adică artificiu, adică joc.Să nu ducem prea departe exigenţele «adevărului teatral».Teatrul e iluzie şi de asta e teatru.Este ceva factice în fiinţa lui, ceva inevitabil factice, şi acest «ceva» face parte din strălucirea teatrului, din voluptatea lui."* (*Rampa*,1935)

În prefaţa amplă a volumului comentat aici, criticul literar Matei Călinescu îl consideră pe Mihail Sebastian cel mai profund cunoscător al culturii franceze şi cel mai apropiat de spiritul ei, alături de prietenul său din timpul războiului, Eugen Ionescu.Atracţia e explicată de situarea romancierului şi dramaturgului *„în tradiţia de reflecţie psihologică a moraliştilor francezi"* (de unde şi preferinţa pentru Stendhal şi Proust), dar şi de atracţia lui pentru o Franţă democratică în anii sinistrelor abuzuri antisemite.

Dar, dincolo de faptul de a ni-l revela mai deplin pe Sebastian, publicistica sa cu referire la fenomenul cultural francez reprezintă o contribuţie importantă la definirea multor concepte estetice,teatrologice, de istorie şi teorie literară la care scriitorul a reflectat de-a lungul scurtei sale vieţi.

*Mihail Sebastian,*Itinerar spiritual francez,* Editura Hasefer, Bucureşti, 2007.

Mircea GHIŢULESCU

Scene din viaţa marilor oameni

Mulţumită regizorului-poet Ovidiu Lazăr (poet în nonconformismul său timid), am descoperit-o la Constanţa pe Cristina Tamaş care, fireşte, nu a aşteptat să fie descoperită de noi, ci a scris câteva romane, piese de teatru şi, ciudat, un studiu despre Charles Baudelaire *(Fenomenul Baudelaire şi poezia română modernă, 1999.)* „Ciudat" pentru că, în piesa *Transplant* pusă în scenă de Ovidiu Lazăr, nimic nu este baudelairian. Pare, mai curând, o dramă de familie în descendenţă ibseniană. Rămâne să vedem unde se întâlneşte Baudelaire cu Ibsen în piesa Cristinei Tamaş. În mod sigur se întâlnesc undeva, poate în acel personaj situat între real şi fantastic care este George, soţul dispărut în război, întors acum, pentru „nunta de aur", la fel de tânăr precum era când a dispărut. Drama tratează o temă – fidelitatea – care nu mai interesează pe nimeni, deşi toată lumea visează la ea. Bunica Suzana este un monument al fidelităţii, o Penelopă al cărei Ulise se va întoarce dar nu va exista. O Penelopă care nici măcar nu este agresată de peţitori, puterea sa de a aştepta fiind înnăscută. Un recent volum (***Teatru***, III) ne răstoarnă complet imaginea despre Cristina Tamaş prin obsesia pentru temele istorice şi patriotice. În *Scene din viaţa lui Constantin cel Mare*, Cristina Tamaş scrie trei drame în una singură. Prima, despre Constantin, împăratul roman apărător al ortodoxiei, care a mutat Roma la Constantinopol, alta despre incestul din familia imperială unde a doua soţie a lui Constantin, Fausta, se iubeşte cu fiul vitreg Crespus, şi, în fine, pe un al treilea palier, elogiul cetăţii Tomis. Cristina Tamaş pretinde că oraşul Constanţa (a cărui etimologie ar veni direct de la Constantia,